

RECENSII.

Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, 3. vollständig neubearbeitete Auflage, Heidelberg 1930-35. XXXIII + 1204 pag. in 8°.

Spre deosebire de *Grammatik der romanischen Sprachen*, care, deși apărută între 1890 și 1902, a rămas la prima ediție, *Dicționarul* lui Meyer-Lübke, publicat întâiu deabia la 1911-20, a trebuit să se tipărească acum pentru a treia oară. Este foarte probabil că și *Grammatica* s'a epuizat de mult, și, dacă autorul n'a întreprins totuși o nouă ediție (fragmente complect transformate din *Lauflehre* a scos însă mereu la iveală în anii de după războiu), aceasta se datorește, între altele, împrejurării că cercetările romaniștilor asupra sunetelor (mai puțin asupra faptelor strict gramaticale) romanice s'au înmulțit enorm de la 1890 încoace, așa că o refacere a *Foneticii*, care să ia în considerație tot ce s'a publicat, este o sarcină copleșitoare pentru puterile unui singur om. Cine a cercetat, fie numai și din fugă, sunetele unei limbi în realitatea ei vie știe că nu există domeniu mai complicat, mai nesigur și, deci, mai greu de fixat într'un manual. Dar cred că nevoia unei ediții nouă a *Gramaticii* nu se simte cu aceeași tărie ca pentru *Dicționar*, pedeoparte fiindcă gramatica diferitelor limbi romanice a fost studiată, după Meyer-Lübke, în opere speciale, din care ne putem documenta mai amănunțit și mai precis decât dintr'o gramatică comparată a idiomelor neolatine, pecînd dicționare etimologice bune lipsesc pentru cele mai multe (printre ele, spaniola și italiana, atât de importante), pedealtăparte preocupările lexicologice ale romaniștilor contemporani sînt mai răspîndite decît cele pur gramaticale.

Această ediție nouă a *Dicționarului* este, de fapt, a doua, căci cea imediat anterioară (din 1924) reproducea fără nicio modificare pe prima. Planul lucrării a rămas același. Astfel, depildă, articolele sînt așezate tot în ordine alfabetică, după inițiala etimonului,¹⁾ ba încă

1) Aranjamentul acesta este singurul recomandabil într'un dicționar etimologic, fiindcă, oricît de avansată ar fi știința etimologică, nu sîntem încă în

poartă același număr de ordine ca în ed. I. Articolele nouă sînt numerotate ca și cum ar fi anexe ale celor imediat precedente, cu adău- sul literelor a, b, etc. la numărul de ordine al acestora (dealtfel și în ed. I găsim, de ex., nr. 5770a, 7569a ș. a.). Procedeeul prezintă a- vantaje practice, întrucît ușurează controlul și consultarea ambelor va- rianțe ale operei. Așa se face că numărul total al articolelor a rămas, aparent, neschimbat (9636, resp. 9635a). În realitate, ediția actuală este mult mai bogată, cum dovedește numărul paginilor (803 față de 734). Trebuiesc adăugate însă alte 10 pagini, de „Nachträge“, cu arti- cole numerotate dela 9637 la 9721.

Cifrele acestea arată că Meyer-Lübke a ținut samă, într'o mă- sură destul de însemnată, de cercetările etimologice ale celor zece ani scurși între I-a și a II-a ediție. Că nu le-a luat în considerație pe toate, ba nici măcar majoritatea lor, se vede lesne și ne spune auto- rul însuși. Tot felul de motive l-au silit să neglijeze numeroase stu- dii, depildă *Les sources indigènes de l'étymologie française* de L. Sa i- n é a n, *Recherches étymologiques romanes* de G.-G. Nichol s o n, din cauza neîncrederii pe care i-o inspiră; altele, nementionate, pentru moti- ve în legătură cu ecorfomia operei (să nu-i crească din cale afară de tare volumul), etc. Evident că, oricît de bogat ar fi, un dicționar e- timologic al unei familii de limbi nu poate cuprinde t o t materialul lexical, chiar dupăce ai hotărît din capul locului să elimini numeroa- se categorii de cuvinte, precum elementele nelatinești din romînește, cele germane recente din idiomele învecinate cu teritoriile lingvistice respective, cele slave din venețiană și friulană, etc. (cf. „Prefața“, pag. VIII). Este în firea lucrurilor ca o asemenea întreprindere să aibă lacune, mai ales cînd o ia asupra-și un singur om. Dar nu știu dacă lipsa de spațiu și faptul că *Dicționarul* se adresează și altcuiva decît bibliotecilor universitare, seminariilor ș. a. sînt argumente suficiente pentru reducerea volumului, adică pentru lăsarea la o parte a unui material important din punct de vedere cantitativ ca și al valorii lui intrinsece. În orice caz, criticile pentru această lacună trebuiesc aduse editorului, nu autorului, care avea obligația să respecte anumite nor- me, impuse de natura colecției „Sammlung romanischer Elementar- und Handbücher“ a lui C. Winter din Heidelberg.

Maș fi așteptat ca Meyer-Lübke, maestrul necontestat al lin- gvisticii romanice actuale, mai ales dacă avem în vedere școala istori-

situația de a cunoaște absolut sigur originea tuturor cuvintelor, așadar nu putem ști, cu privire la elementele obscure, dacă etimonul lor este lati- nesc, germanic, etc., pentru a-l pune în grupa respectivă. Deaceea autorii de dicționare etimologice moderne, ca W. v. Wartburg, *Französisches Etymo- logisches Wörterbuch*, E. G a m i l l s c h e g, *Etymologisches Wörterbuch der fran- zösischen Sprache* ș. a., aplică sistemul întrebuițat de Meyer-Lübke.

că tradițională (și în domeniul lexicografiei altă metodă este principial exclusă), să discute problemele etimologice pe care le pun limbile romanice, într'o introducere ceva mai dezvoltată. Oricum autor al unui dicționar etimologic are această îndatorire, cu atât mai mult Meyer-Lübke, care este fruntaș între frunțașii disciplinei noastre. A-fără de asta, în ultimul timp s'au frământat neconținut astfel de chestii, s'au emis tot felul de păreri, concepții dintre cele mai deosebite s'au ciocnit și continuă să se ciocnească, etc. Ar fi fost, deci, foarte utilă și potrivită o dezbatere asupra principiilor etimologiei romanice în fruntea unei opere ca aceasta. Știu că autorul ei are groază de discuții „academice“, cum le spune el, evident din cauza spiritului său pozitiv (pot adăuga și pozitivist). Dar aceasta constituie cu atât mai puțin o scuză, cu cât cele șapte pagini ale „Prefetei“ reproduc, fără schimbări esențiale, adesea cu păstrarea strictă a textului, „Introducere“ dela ediția anterioară, conțin, adică, lucruri în legătură mai degrabă cu partea tehnică decît cu cea doctrinară a operei. Dealtmintrelea această lacună vorbește aparent mai mult decît s'ar cuveni împotriva lui Meyer-Lübke, căci poate da impresia că a ignorat pur și simplu cercetările bazate pe o concepție deosebită de a sa, ceea ce nu corespunde adevărului. Astfel, ca să citez un singur fapt, numărul etimonurilor (mai ales latinești) reconstruite s'a redus simțitor față de prima ediție, ceea ce se datorește nu numai progresului pe care l-au făcut specialiștii în ce privește cunoașterea latinei populare, ci, cu siguranță, și unei renunțări voite a lui Meyer-Lübke la asemenea etimologii artificiale.

Un defect mai grav, fiindcă încurcă pe cetitorul mai puțin informat, îl constituie pedeoparte greșelile de tipar, prea numeroase chiar pentru o operă greu de imprimat, cum este aceasta, pedealta erorile produse în aranjarea multor articole. Și unele și celelalte probează că tiparul n'a fost supravegheat cu toată grija. Asupra acestor lipsuri au insistat recenzenții primelor fascicule, iar unii din ei, precum E. Gammillscheg, *Deutsche Literaturzeitung* LI (1930), col. 1894 urm. și G. Rohlf s, *Zeitschrift für romanische Philologie* LIV (1934), pag. 741 urm. le-au criticat cu asprime.

Ar fi nedrept însă dacă din obiecții de felul celor de mai sus, oricît de întemeiate și de numeroase, ar trage cineva concluzii defavorabile. *Dicționarul etimologic* al lui Meyer-Lübke este o operă excepțional de importantă, prin imensul material prelucrat, ca și prin mulțimea mare a problemelor puse și, de cele mai multe ori, soluționate. În starea actuală a lingvisticii romanice, tot învățatul dela Bonn, urmaș, în toate privințele, al lui Diez, era cel mai indicat s'o alcătuiască. Cît despre utilitatea ei, nu-i nevoie de stăruit. Chiar numai din cele spuse la începutul acestei recenzii se vede că pentru multe

limbi romanice lucrarea lui Meyer-Lübke servește drept dicționar etimologic. Și nouă Românilor ne va fi de mare folos, pentru că poate fi considerată ca ultimul cuvînt în ce privește elementele latinești ale limbii noastre. Dela *Dicționarul* lui S. Pușcariu și al lui I.-A. Candrea—O. Densușianu (ultimul necomplet), acest domeniu lexical n'a mai fost studiat în ansamblul lui. Desigur că acestei părți din opera lui Meyer-Lübke lingviștii romîni sînt îndreptății și totodată datori să-i aducă complectările și corectările necesare. S'ar cuveni, deci, să fac și eu acest lucru aici. Dar ar trebui să lungesc peste măsură recensia. Deaceea renunț pentru moment, în speranța că voi putea relua discuția cu altă ocazie.

Iorgu Iordan.

Eugen Lerch, *Historische französische Syntax*. III. Band, Leipzig 1934. XVI + 504 pag. in 8°.

Cu toate împrejurările grele în care lucrează autorul acestei cărți, fost profesor la Universitatea din Münster i. W. pînă astăvară, cînd a fost pus „în retragere“ (la vrîsta de 47 ani!), pasiunea, priceperea și puterea lui de muncă i-au îngăduit (să sperăm că-i vor îngădui și de acum înainte) să desfășoare o activitate științifică uimitoare. În ultimii ani a publicat *Hauptprobleme der französischen Sprache*, 2 volume, Braunschweig 1930-31, conținînd, ce-i dreptul, studii apărute deja, în mare parte, prin diverse periodice, *Französische Sprache und Wesensart*, Fränkfurt a. M. 1933, un volum de peste 300 pagini, unde analizează, potrivit doctrinei 'idealiste' a lui Vossler, limba franceză paralel cu caracterul etnic al Francejilor, și vol. III din opera, cu adevărat monumentală, *Historische französische Syntax*. Primele două volume ale acesteia s'au tipărit în 1925, resp. 1929,¹⁾ și cuprind, I-ul definiția și metodele sintaxei, generalități despre frază și conjuncții, apoi studiul propozițiilor coordonate și al celor introduse prin *que, si, quand, comme*, iar al II-lea, cercetarea propozițiilor subordonate și a conjuncțiilor subordinatoare.

Volumul de față are de obiect 'modalitatea', adică, după definiția însăși a autorului, «raportul dintre realitatea obiectivă și simțirea subiectivă a individului vorbitor». Mijloacele de exprimare a acestei 'modalități' sînt 1. modurile verbului, 2. tonalitatea (sau melodia frazei) și 3. accentul (propriu zis sau de intensitate). Aproape tot volumul se ocupă numai de tonalitate și accent, fiindcă împrejurările în care apar modurile verbului, precum și înțelesul lor au fost stu-

1) Vol. II a fost anunțat, tot de mine, în *Arhiva* XXXVII [1930], pag. 306 urm.